Interkulturní komunikace

Text 1.5

Poslouchej, co říkám

Respekt 9, 2002, Dominik Lukeš

Ve slavné knize Král krysa popisuje spisovatel James Clavel scénu, kdy britský důstojník v zajateckém táboře ocení míchaná vajíčka amerického vojáka, který si na nich velice zakládá, slovy „není to špatné“. Podle svého mínění tak složil nejvyšší možnou poklonu. Americký voják je ale uražen a nemá daleko ke rvačce. Společný jazyk jim prostě ke komunikace zjevně nestačil – nepomohl překonat rozdílné zvyklosti v poskytování a přijímání chvály. Takové nedorozumění ovšem zdaleka není jen otázkou literární fabulace. Pokud Američan někomu opravdu pochválí nějaký předmět, očekává pouze jedinou odpověď – „děkuji“. Mnohé národy však instinktivně spěchají chválený objekt nějak pohanět, aby se tím ukázala skromnost vlastníka. Američan ovšem takové jednání většinou nepochopí, protože pro něj to zní jako žebrání o další komplimenty. I obyčejné univerzální chování, jakým je chvála druhého, tak může snadno narazit na nečekané obtíže, má-li být uskutečněno. Podobně univerzální hodnotou je také čistota. Arabové a Židé jsou mnohými národy často označováni za špinavé. Přesto je pro ně – na rozdíl od křesťanů – čistota jedním ze základních náboženských předpisů. Je to ovšem z velké části čistota rituální, která se nijak nepromítá do používání deodorantů, jimiž zakrývají tělesné pachy obyvatelé západního světa. Přijdou-li podobné dvě kultury do styku, budou si bezpochyby vzájemně vytýkat špinavost. Setká-li se Američan s Čechem, bude mu vytýkat nedostatek hygieny, protože Čech se každé ráno nesprchuje a málo používá deodorant. Američan se naopak bude mnoha Čechům zdát nečistotný, protože uléhá špinavý do postele a nezouvá si boty při vstupu na koberec.

Svůj jazyk mají i předměty a nedorozumění může způsobit i obyčejná slánka. Ve většině kontinentální Evropy má totiž více otvorů než pepřenka. V anglosaském světě je to přesně naopak. Nejeden Čech si tak už v Anglii nechtěně opepřil hranolky. Taková řeč předmětů může být leckdy silnější než slova. Sám jsem v jedné ruské restauraci viděl slánky a pepřenky dovezené z USA. V těch s nápisem však „pepper“ byla sůl a naopak. Jde sice o primitivní příklad, ale není obtížné představit si Američana pobaveného hloupostí Rusů neschopných správně naplnit pepřenky.

Samostatnou kapitolou v lidské komunikaci je řeč gest. Například sklopený pohled, který je někde výrazem slušnosti, znamená jinde vyhýbavost a nedůvěryhodnost. I gesta, která jsou chápána všude víceméně stejně, přitom mohou být zdrojem nedorozumění. Názorné je to v případě úsměvu. Mnoho Američanů v České republice si stěžuje na deprese z toho, že se lidé při setkání běžně neusmívají. Úsměv namířený na neznámého člověka je ovšem v Čechách výzvou ke komunikaci, pro Američana však znamená jen vyjádření absence nepřátelských úmyslů. Zatímco stále se usmívající Američané působí v mnoha zemích dětinsky a neupřímně, vyvolává v nich samých podmračené okolí pocit ohrožení a nepřátelskosti.

S ještě většími obtížemi je spojeno odmítání požadavků. Slovo „ne“ je v mnoha kulturách v tomto ohledu tabu. To, že něco nebude splněno, je zřejmé buď z kontextu, nebo prostě ze skutečnosti, že to splněno není. Odmítnout cokoli přímo by však znamenalo velkou urážku. Pro většinu Evropanů a Američanů je ovšem souhlas a následné nesplnění už po několik staletí samou definicí lži.

Drobná nedorozumění a nepochopení se často mění ve staletou nenávist. Uvědomit si plně rozdíl ve vidění světa jiných lidí není možné bez vědomého, nikdy nekončícího a mnohdy bolestného úsilí. Jeho pozastavení však až příliš často stálo mnoho lidí život.

projekt Varianty, Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2002